

การใช้ภาษาสร้างจินตภาพและคุณค่าในสารคดีเรื่อง “สายน้ำและความทรงจำ” ของธีรภาพ โลหิตกุล

The Use of Language to Create Image and Value in Non-Fiction
“Water Currents and Memories” of Theeraparp Lohitkul

รัชดา ลากใหญ่ / Rachada Lapyai

ภาควิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร วิทยาลัยศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ปทุมธานี 12000, ประเทศไทย
Thai Language for Communication Department, College of Liberal Arts, Rangsit University,
Pathumthani 12000, Thailand

E-mail: liginrsu@gmail.com

Received: July 10, 2023

Revised: August 16, 2023

Accepted: August 19, 2023

Abstract

This research article aimed to study language used to create imagery and value in Non-Fiction “water current and memories” of Theeraparp Lohitkul. The result of the study revealed the wordplay used to create imagery such as rhyme, assonance, use of word to express the condition or posture, shape, color, sound, touch, scent, light, compound word, colloquialism, repetition, word use in new context and antonym words. Figure of speech used were: simile, personification, onomatopoeia and symbol. Value interpolated in the text reflected social problems in environment, deforestation, chemical problems, water resources problems and also pointed out other problems such as prostitution, minority and government and border problems between Myanmar. These values also pointed out to some knowledge tips in Thai and Foreign history, tourism and environment protection and honor of people who are beneficial to the country.

Key words: Imaginary, value, non-fiction, water current and memories

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตภาพและคุณค่าในสารคดีเรื่อง “สายน้ำและความทรงจำ” ของธีรภาพ โลหิตกุล ผลการวิจัยพบการใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตภาพในด้านการเล่นเสียงทั้งการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะและสระ การใช้คำเพื่อแสดงสภาพหรืออาการ รูปร่าง สี เสียง สัมผัส กลิ่น แสง คำซ้อน คำที่เป็นภาษาพูด การซ้ำคำ การสร้างคำใช้ในบริบทใหม่ การใช้คำที่มีความหมายตรงกันข้าม การใช้ภาพพจน์พบการใช้ อุปมา บุคลาธิษฐาน สัทพจน์และสัญลักษณ์ ส่วนในด้านคุณค่าที่สอดแทรกในเนื้อหาพบว่าสะท้อนสภาพปัญหาและสังคมในปัจจุบันด้านปัญหาสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ถูกรุกราน การใช้สารเคมี แหล่งน้ำถูกทำลาย สะท้อนสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นปัญหาโสเภณี ปัญหาชนกลุ่มน้อยกับผู้นำประเทศ ปัญหาชายแดนไทย เมียนมาร์ สะท้อนเกร็ดความรู้ในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเกร็ดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ไทยและต่างประเทศ สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของไทยและต่างประเทศ และสะท้อนอุดมการณ์ของผู้เขียนด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและกการยกย่องบุคคลสำคัญที่ทำคุณประโยชน์แก่แผ่นดิน

คำสำคัญ: ภาษาจินตภาพ, คุณค่า, สายน้ำและความทรงจำ

บทนำ

สารคดีนับเป็นงานเขียนประเภทหนึ่งที่ถูกอ่านให้ความสนใจและเป็นที่ยอมรับของผู้อ่านจำนวนมาก เพราะเป็นงานสร้างสรรค์ที่ให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน (Phanthumsut, 2001, p. 717) เช่น “ไกลบ้าน” พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว “ฉากญี่ปุ่น” และ “ถกเขมร” ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช “จดหมายถึงเพื่อน” ของ วาณิช จรุงกิจอนันต์ เป็นต้น เนื้อหาของสารคดีจะมุ่งแสดงความรู้ ความคิด ความจริง ประสบการณ์และเหตุผลเป็นสำคัญ อาจเขียนในลักษณะอธิบาย วิจารณ์ แนะนำสั่งสอน ชักชวน บอกเล่าข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องราว เหตุการณ์ ตัวบุคคล หรือสถานที่โดยต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริงเป็นหลัก

ปัจจุบันมีนักเขียนสารคดีท่องเที่ยวจำนวนมากซึ่ง ธีรภาพ โลหิตกุล เป็นนักเขียนสารคดีท่องเที่ยวคนหนึ่งที่เป็นที่รู้จักและมีผลงานเป็นที่ชื่นชอบของผู้อ่าน ผลงานที่ปรากฏมีทั้งหนังสือสารคดีท่องเที่ยวและบทความที่เขียนลงนิตยสาร เช่น คินสู่ฟงไฟร์และสายน้ำ ซอกแซกสเปน – โปตุเกส สีสันบรอรยทางแม่น้ำเจ้าพระยา สายน้ำและความทรงจำ ความทรงจำที่ลำน้าหอม สายน้ำ ภูหนาว เงาอดีต เรื่องข้างยังไม่จิด บันทักผู้มาเยือน สายน้ำตะวันออก คินไร่จันทร์บนสวรรค์แห่งอารู เพลงไปไม่ร่วงจากภูกระตัง มหัทศจรย สุวรรณภูมิ คนเลี้ยงม้า บันทักผู้มาเยือน แรงดลใจ ฯลฯ งานเขียนสารคดีท่องเที่ยวที่กล่าวมาข้างต้นมีงานเขียนหลายเรื่องที่ได้รับรางวัล หนึ่งในจำนวนดังกล่าว คือ “สายน้ำและความทรงจำ” ซึ่งเป็นหนังสือที่ได้รับคัดเลือกจากสมาพันธ์องค์กรเพื่อพัฒนาหนังสือและการอ่าน ให้เป็น 1 ใน 500 เล่มหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน (Federation Organization for Development of Books and Reading, 2011)

ด้วยเหตุที่สมาพันธ์องค์กรเพื่อพัฒนาหนังสือและการอ่านได้คัดเลือกหนังสือดังกล่าวข้างต้น เป็นหนังสือดีสำหรับเด็กและเยาวชนขอมสสะท้อนให้เห็นว่าหนังสือสารคดีเล่มนี้เป็นหนังสือสารคดีที่มีองค์ประกอบของหนังสือสารคดีครบถ้วน มีเนื้อหาที่ให้สาระสำคัญแก่ผู้อ่านทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน ภาษาที่ใช้ย่อมต้องประกอบไปด้วยวรรณศิลป์ที่สามารถก่อให้เกิด “จินตภาพ” และสอดแทรก “คุณค่า” ให้แก่ผู้อ่านได้อย่างชัดเจน เช่น

ดวงตาแววอนคู่นั้นทำให้ข้าพเจ้าทั้งสมเพชและตื่นตระหนกเพราะมันดูราวกับซากศพที่ยังมีลมหายใจ ยืนมือมาเคาะกระจกรถที่ปิดสนิท ลูกตาที่**พูดโปนปานจะกลนออกจากเบ้า** ปากที่**พูดเบี้ยว** และฟันเหยินยื่น จ้องมองข้าพเจ้าอยู่เป็นเวลานาน เบือนหน้าไปอีกทางก็เผชิญหน้าแม่ลูกอ่อนในสภาพที่**เสื่อมโทรมทั้งร่างกายและจิตใจ** (Lohitkul, 1996, p. 117)

จากตัวอย่างปรากฏการใช้ภาษาสร้างจินตภาพให้แก่ผู้อ่าน 2 ลักษณะ ได้แก่ การใช้คำและความเพื่อแสดงสภาพหรืออาการ “พูดโปน” “พูดเบี้ยว” “เหยินยื่น” และ “เสื่อมโทรมทั้งร่างกายและจิตใจ” เพื่อแสดงสภาพหรืออาการของขอทานเร่ร่อนและอดีตทหารที่พิการจากสงครามอินโดจีนในประเทศเวียดนาม และใช้อุปมา “ราวกับ” “ปาน” เพื่อเปรียบเทียบลักษณะดวงตาของขอทานเร่ร่อนและอดีตทหารที่พิการว่าเหมือนกับซากศพที่ยังหายใจได้และดวงตานั้นแทบจะกลนออกจากเบ้าตาเนื่องจากความผอมจากการขาดอาหารซึ่งช่วยทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและจินตนาการภาพได้ชัดเจนมากขึ้น

งานเขียนด้านสารคดีของธีรภาพ โลหิตกุล ได้รับความนิยมและประสบความสำเร็จมาตลอดนับจากธีรภาพ โลหิตกุล เริ่มงานเขียนสารคดีจบจนกระทั่งปัจจุบัน โดยเฉพาะหนังสือ “สายน้ำและความทรงจำ” ซึ่งเป็นงานเขียนที่ได้รับรางวัลจากสมาพันธ์องค์กรเพื่อพัฒนาหนังสือและการอ่านก็ยังคงมีผู้อ่านจำนวนมาก เสาะแสวงหาหนังสือดังกล่าวมาอ่านและครอบครอง จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจและต้องการศึกษาหนังสือสารคดีเรื่อง “สายน้ำและความทรงจำ” ของธีรภาพ โลหิตกุล ว่ามีการใช้ภาษาเพื่อสร้าง “จินตภาพ” และ “คุณค่า” ใดบ้างที่ทำให้งานเขียนเรื่องนี้ได้รับรางวัลจากสมาพันธ์องค์กรเพื่อพัฒนาหนังสือและการอ่าน อีกทั้งยังเป็นที่ยอมรับและได้รับการตอบรับอย่างต่อเนื่องและสามารถรองความสนใจของผู้อ่านมาได้อย่างยาวนาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ “การใช้ภาษาสร้างจินตภาพ” ในงานเขียนสารคดีเรื่อง “สายน้ำและความทรงจำ” ของ ธีรภาพ โลหิตกุล
2. เพื่อวิเคราะห์ “คุณค่า” ที่สะท้อนจากงานเขียนสารคดีเรื่อง “สายน้ำและความทรงจำ” ของ ธีรภาพ โลหิตกุล

ขอบเขตของการวิจัย

เก็บข้อมูลจากหนังสือสารคดีเรื่อง “สายน้ำและความทรงจำ” ของธีรภาพ โลหิตกุล ซึ่งประกอบไปด้วยบทความสารคดีท่องเที่ยวทั้งหมด 17 เรื่อง ได้แก่ 1. ชงเหือบ้าน-ชงฮาน รอยรันทรดาชนิกุลเว้ 2. วิญญานเสรีที่บ้านโนนใหญ่ บรัสเซลล์ 3. รินน้ำตาที่เชียงตุง 4. ละครชีวิตสองฝั่งคลองอัมสเตอร์ดัม 5. ข้ารู้ ข้าจะแพ้ ผืนไร่ของสายน้ำ..ปกากะญอ 6. หาดไม้ขาว เต่าทะเลเพียง และเผาทะเลใจอารี 7. กระบี่อยู่ที่ใจ ในวิถีชีวิตชาวเว้ 8. โศกนาฏกรรมไพร อินทนนท์รำไห่ 9. ความทรงจำได้รมนนทรี 10. กังหมอ : ผู้กล้าไร้เหรียญตราอควิน 11. บทเรียนแห่งสายน้ำ มหานทีสีทันดร 12. ประสบการณ์ น้ำตา สาละวิน 13. อาดังราวรี คักคีศรี อดตา 14. อัมสเตอร์ดัม : สองฝั่งคลอง ภาค “ลองแมน” 15. ปีทองอันแสนสุขที่ไม่อาจหวนคืน 16. จากจตุรัสสิปาร์คถึงเจ้าพระยา 17. ลักเซมเบิร์ก : ร่างกายฉันทิอแม่น้ำ คือต้นไม้ คือขุนเขา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบ “การใช้ภาษาสร้างจินตภาพ” ในสารคดีเรื่อง “สายน้ำและความทรงจำ” ของธีรภาพ โลหิตกุล
2. ทำให้ทราบ “คุณค่า” ที่สะท้อนจากสารคดีเรื่อง “สายน้ำและความทรงจำ” ของธีรภาพ โลหิตกุล

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีทางด้านเสียง คำ ภาพพจน์ ที่ก่อให้เกิดจินตภาพในภาษานั้นมีผู้ให้คำอธิบายไว้หลายคน เช่น Manlikamat (1975. p. 36) อธิบายว่าการสร้างจินตภาพในงานวรรณกรรมกระทำได้ 2 วิธี ได้แก่ การกล่าวแบบตรงไปตรงมาและการกล่าวแบบภาพพจน์ ลักษณะการกล่าวแบบตรงไปตรงมาเป็น การบรรยายเพื่อให้ผู้อ่านสร้างภาพได้ตามความหมายของคำด้วยการเลือกใช้คำที่ก่อให้เกิดความรู้สึกด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง กายสัมผัส ส่วนการกล่าวแบบภาพพจน์เป็นการใช้การบรรยายเปรียบเปรยเชิงอุปมาอุปไมยโดยแปลความหมายของศัพท์เชื่อมโยงกับสิ่งอื่น ๆ

นอกจากนี้ Chaisin (1994, pp. 98-108) กล่าวถึงพลังเสียงของคำไว้ว่า การเลือกเสียงของคำก่อให้เกิดพลัง สร้างอารมณ์ ความรู้สึก เสียงของคำในที่นี้มีได้หมายถึงเฉพาะเสียงสัมผัสเพียงอย่างเดียว หากหมายรวมถึงการเล่นคำ การใช้คำซ้ำในลักษณะต่าง ๆ และการหลกาคำ ดังนั้นการเล่นเสียงสัมผัสหมายถึง การใช้เสียงสระ หรือพยัญชนะในแต่ละพยางค์ให้สอดคล้องกัน อาจปรากฏในลักษณะสัมผัสพยัญชนะ หรือ สัมผัสอักษร และการใช้สัมผัสสระ รวมทั้งยังสามารถใช้การเล่นคำหมายถึง การใช้คำคำเดียวแต่ความหมายต่างกัน คำซ้ำ หมายถึง คำ ๆ เดียวเขียนติดกัน เป็นลักษณะหนึ่งของการประสมคำเพื่อให้เกิดความหมายเน้นหรือหนักแน่นขึ้น การซ้ำคำ คือ การใช้คำเดียวในบริบทเดียวกัน คำเดียวกันความหมายเดียวกันแต่นำมาใช้คนละตำแหน่งกันเพื่อเน้นความหมาย

สำหรับ Suwanchomphu (2000, pp. 44-49) ได้กล่าวถึงภาพพจน์เพื่อสร้างจินตภาพไว้ว่า คือถ้อยคำที่ทำให้เกิดภาพในใจโดยใช้ชั้นเชิงในการเรียบเรียงถ้อยคำให้มีพลังที่จะสัมผัสอารมณ์ของผู้อ่านจนเกิดความประทับใจ เกิดความลึกลับซึ่ง สะเทือนใจมากกว่าถ้อยคำที่กล่าวตรงไปตรงมา ภาพพจน์ มีดังต่อไปนี้

อุปมา อุปลักษณ์ สัญลักษณ์ นามนัย อติพจน์ บุคลาธิษฐาน ปฏิทรรศน์ ปฏิพจน์ คำถามเชิงวาทศิลป์ การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติและสัมพจน์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาสร้างจินตภาพมีหลายเล่มเช่นกัน เช่น ThongSian (2008) ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์วรรณศิลป์ในนวนิยายของแดนอรัญ แสงทอง” โดยพบว่าบัพเพพันธุเรื่องเงาสีขาว มีวรรณศิลป์ที่เป็นจุดเด่นของเรื่อง คือ การนำเสนอด้านมิติของมนุษย์ ด้านการใช้ภาษาเต็มไปด้วยคำและความอันเร้าอารมณ์ความรู้สึกรวมทั้งโครงเรื่องซึ่งมุ่งเสนอความคิดสำคัญว่าธรรมชาติมีอำนาจและความยิ่งใหญ่เกินกว่าที่มนุษย์จะสามารถเอาชนะได้ Niannatsakun (2001) ศึกษาเรื่อง “จินตภาพที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติในกวีนิพนธ์ของอุชเชนี เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ไพโรจน์ทร์ ขาวงาม” โดยพบจินตภาพที่เกิดจากการใช้พรรณนาโวหาร การใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์ กวีเลือกใช้คำกริยาแสดงอาการ การใช้คำกริยาแสดงสภาพ การใช้คำขยายบอกแสง สี เสียง กลิ่น สัมผัส การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ และการใช้ภาพพจน์ สัญลักษณ์ ลักษณะการใช้ภาษามุ่งสร้างจินตภาพที่สอดคล้องกับสาระสำคัญของเรื่อง ความคิดและสาระสำคัญที่กวีต้องการนำเสนอ ได้แก่ การสร้างความหวังและกำลังใจ ปลอบประโลมใจผู้ทุกข์ยาก การปลุกฝังอุดมคติที่ติงามแก่ผู้คน การแสดงสภาพสังคม และปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การนำเสนอและอธิบายหลักปรัชญาและธรรมะในศาสนา Phongpheng (2004) ศึกษาเรื่อง “ลักษณะการใช้ภาษาจินตภาพในเรื่องไกลบ้าน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” โดยพบการเรียบเรียงคำให้เกิดเสียงสัมผัสพยัญชนะและสระระหว่างคำ การสร้างคำโดยการประกอบคำขึ้นใหม่ การเรียกสิ่งแปลกใหม่รวมทั้งการสรรคำโดยเลือกใช้คำแสดงสี แสง เสียง กลิ่น รส สัมผัส รูปร่างและอาการ รวมทั้งนำคำมาใช้ในบริบทใหม่ ใช้ประโยคที่มีโครงสร้างไม่ซับซ้อน ประโยคที่มีโครงสร้างขยายความแบบพิเศษและประโยคที่มีการซ้ำโครงสร้างเพื่อขยายภาพ ใช้ภาพพจน์อุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐานและสัทพจน์ การใช้ภาษาจินตภาพส่งผลให้เกิดคุณค่า 2 ประการ คือทำให้เป็นสารคดีท่องเที่ยวยุคแรกที่ถ่ายทอดสิ่งแปลกใหม่ให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพอย่างแจ่มชัด ประการที่สอง คือทำให้เกิดวรรณศิลป์ในพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นพบว่าแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์เสียง คำ ภาพพจน์ ฯลฯ ที่ก่อให้เกิดจินตภาพสามารถปรากฏได้หลายลักษณะตามลีลาและลักษณะการเขียนของผู้เขียน แต่ละคน นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนแต่ละคนยังมีการสอดแทรกสาระสำคัญรวมถึงคุณค่าในด้านต่างๆ ไว้อย่างแยบยลควบคู่กับการใช้ภาษาได้อย่างมีจินตภาพอีกด้วย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ เช่น หนังสือ บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานเขียนประเภทสารคดี หนังสือ บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานเขียนประเภทการใช้ภาษาสร้างจินตภาพ
2. คัดเลือกแหล่งข้อมูล ผู้วิจัยได้เลือกเก็บข้อมูลจากหนังสือสารคดีเรื่อง “สายน้ำและความทรงจำ” ของ ธีรภาพ โลหิตกุล โดยใช้เกณฑ์หนังสือที่ได้รับรางวัลจากสมาพันธ์องค์กรเพื่อพัฒนาหนังสือและการอ่าน ให้เป็น 1 ใน 500 เล่มหนังสือดีสำหรับเด็กและเยาวชน
3. วิเคราะห์ “การใช้ภาษาสร้างจินตภาพ” และ “คุณค่า” ในงานเขียนสารคดีเรื่อง “สายน้ำและความทรงจำ” ของ ธีรภาพ โลหิตกุล
4. นำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนั้น ผู้วิจัยแบ่งประเด็นการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1. การใช้ภาษาสร้างจินตภาพ แบ่งผลการศึกษาได้ 3 ประเภท ได้แก่ 1.1 การเล่นเสียง 1.2 การใช้คำ 1.3 การใช้ภาพพจน์ และ 2. คุณค่าที่สะท้อนจากงานเขียนสารคดี แบ่งผลการศึกษาได้ 3 ประเภท ได้แก่ 2.1 สะท้อนสภาพปัญหา และสังคมในปัจจุบัน 2.2 สะท้อนเกร็ดความรู้ในด้านต่างๆ 2.3 สะท้อนอุดมการณ์ของผู้เขียนในด้านต่าง ๆ ดังรายละเอียด

1. การใช้ภาษาสร้างจินตภาพ

1.1 การเล่นเสียง

1.1.1 การเล่นเสียงสัมผัส

ผู้วิจัยพบว่าการเล่นเสียงสัมผัสของ ธีรภาพ โลหิตกุล ปรากฏ 2 รูปแบบ ได้แก่ การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ และการเล่นเสียงสัมผัสสระโดยผู้แต่งใช้เสียงสัมผัสพยัญชนะหรือสระเดียวกันวางเรียงติดกัน และใช้เสียงสัมผัสพยัญชนะหรือสระเดียวกันวางเรียงใกล้กัน การใช้เสียงสัมผัสพยัญชนะจะช่วยทำให้มีความไพเราะ เพิ่มความต่อเนื่องของเสียง เกิดเสียงสัมผัสที่คล้องจองกัน และช่วยสร้างให้ภาษามีวรรณศิลป์ ส่งผลให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพได้ตามอารมณ์ที่คล้องตามความไพเราะของภาษาโดยเฉพาะเสียงสัมผัสพยัญชนะเดียวกันวางเรียงติดกันหลายพยางค์จะช่วยทำให้มีเสียงสัมผัสที่แปรพรวนมากขึ้นและช่วยเสริมสร้างจินตนาการให้ผู้อ่านได้เข้าถึงเนื้อเรื่องได้ง่ายขึ้น ดังนี้

1.1.1.1 การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ

ก) การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะเดียวกันวางเรียงติดกัน

(1) ผู้เฒ่าเบลเจียนออกมาเดินเล่น แล้วนั่งมองความเป็นไปรอบกายอย่าง

ไม่เร่งรีบร้อนบนเก้าอี้ไม้สีเขียว (Lohitkul, 1996, p. 30)

จากตัวอย่างเป็นการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ /ร/ “เร่งรีบร้อน” เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงให้เห็นภาพความเร่งรีบอย่างมาก แต่เนื่องจากในเนื้อความนี้มีคำว่า “ไม่” ปรากฏอยู่ข้างหน้า “เร่งรีบร้อน” จึงสื่อความหมายและแสดงภาพว่าทำตามสบาย ค่อยๆ ทำ

(2) เณรน้อยสนุกสนานกับการถ่อแพลำเล็กล่องลอยออกไปกลางหนองน้ำ
ท่ามกลางความสงบงามของเมืองเล็กๆ ที่ดูมีเสน่ห์แห่งนี้ (Lohitkul, 1996, p. 37)

จากตัวอย่างเป็นการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ /ล/ “ลำเล็กล่องลอย” เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงให้เห็นภาพแพที่มีขนาดไม่ใหญ่ กะทัดรัด กำลังล่องล้าอยู่ท่ามกลางหนองน้ำที่เงียบสงบ

ข) การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะเดียวกันวางเรียงใกล้กัน

(3) บรรดาเจ้าตัวเล็กตัวน้อยกรูกันเข้ามารายล้อม บ้างกระดิกหาง บ้างส่งเสียงร้องและบ้างก็เข้าไปเคล้าแข้งและเคลียขาประจบเจ้านายผู้อารี (Lohitkul, 1996, p. 63)

จากตัวอย่างเป็นการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ /ค/ /ข/ “เคล้าแข้ง” และ “เคลียขา” ทั้งยังเล่นจังหวะของเสียงเป็น /คค/ /ข/ -/คค/ /ข/ ซึ่งปรากฏพยัญชนะเดียวกันวางเรียงใกล้กันโดยมีคำอื่นคั่น เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงให้เห็นภาพสัตว์เลี้ยงแสดงอาการดีเมื่อพบเจ้าของ

(4) สำหรับบางสถานที่กาลเวลาได้กั๊กกร่อนกระทั่งกลืนกินไปเสียจนบางที่เราก็หลงลืมไปเสียแล้ว (Lohitkul, 1996, p. 85)

จากตัวอย่างเป็นการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ /ก/ /กร/ และ /กล/ /ก/ ดังตัวอย่าง “กั๊กกร่อน” เล่นจังหวะของเสียงเป็น /ก//กร/ และ “กลืนกิน” เล่นจังหวะของเสียงเป็น /กล/ /ก/ ซึ่งปรากฏพยัญชนะเดียวกันวางเรียงใกล้กันโดยมีคำอื่นคั่น เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงให้เห็นภาพสถานที่ที่อาจแปรเปลี่ยนสภาพไปตามกาลเวลา

1.1.1.2 การเล่นเสียงสัมผัสสระ

ก) การเล่นเสียงสัมผัสสระเดียวกันวางเรียงติดกัน

(5) สายวันหนึ่งที่อากาศแปรปรวนรวนเรเสียดยิ่งกว่าใจมนุษย์ รถไฟไต่ดินวิ่งผ่านสายฝนปรอย ๆ นำข้าพเจ้าสู่จุดหมายปลายทางชานกรุงศรีชลลศ (วิญญานเสรีที่บ้านในบึงใหญ่, บรัสเซลส์ :24)

จากตัวอย่างเป็นการเล่นเสียงสัมผัสสระ /อัว/ โดยมีตัวสะกดที่มีเสียงท้ายเดียวกัน คือ /น/ ดังตัวอย่าง “ปรวน” “รวน” เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงให้เห็นภาพอากาศที่ผิดปกติ

(6) เพราะไม่ต้องไปแก่งแย่งทำมาหากินกับใคร วัน ๆ ก็แช่ตัวเย็นฉ่ำอยู่ในสายน้ำท่ามกลางธรรมชาติและวิหคกร็องก้องไพร (Lohitkul, 1996, p. 122)

จากตัวอย่างเป็นการเล่นเสียงสัมผัสสระ /แอ/ โดยมีตัวสะกดที่มีเสียงท้ายเดียวกัน คือ /ง/ ดังตัวอย่าง “แก่ง” “แย่ง” และ /ออ/ โดยมีตัวสะกดที่มีเสียงท้ายเดียวกัน คือ /ง/ ดังตัวอย่าง “ร็อง” “ก้อง” เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงให้เห็นภาพชีวิตชาวบ้านริมฝั่งโขงที่มีอาชีพร่อนทรายหาผงแร่ทองคำที่มีความสุขไม่ต้องชวนช่วยหางานในเมือง

ข) การเล่นเสียงสัมผัสสระเดียวกันวางเรียงใกล้กัน

(7) ขณะเดียวกันก็มีพื้นที่ราบลุ่มน้อยนิตอยู่ประชิตภูเขาจึงไม่เหมาะที่จะทำทั้งการเกษตรและอุตสาหกรรม (Lohitkul, 1996, p. 13)

จากตัวอย่างเป็นการเล่นเสียงสัมผัสสระ /อิ/ โดยมีตัวสะกดที่มีเสียงท้ายเดียวกัน คือ /ต/ ดังตัวอย่าง “นิต” และ “ชิต” โดยปรากฏสระเดียวกันวางเรียงใกล้กันโดยมีคำอื่นคั่น เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงให้เห็นภาพสถานที่ราบลุ่มที่ไม่เหมาะสมในการประกอบอาชีพ

(8) ข้าพเจ้าบันทึกเรื่องราวของเขาไว้ในความทรงจำและจดจำดวงตาแดงงั่วที่งั่วด้วยหยาดน้ำตาของลูกผู้ชายคนหนึ่ง (Lohitkul, 1996, p. 19)

จากตัวอย่างเป็นการเล่นเสียงสัมผัสสระ /อา/ โดยมีตัวสะกดที่มีเสียงท้ายเดียวกัน คือ /ม/ ดังตัวอย่าง “ก่า” และ “งั่ว” โดยปรากฏสระเดียวกันวางเรียงใกล้กันโดยมีคำอื่นคั่น เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงให้เห็นภาพดวงตาที่ผ่านการร้องไห้มาอย่างหนักหน่วง

1.2 การใช้คำ

การใช้คำในงานเขียนของธีรภาพ โลหิตกุลปรากฏหลายวิธี เช่น การใช้คำเพื่อแสดงสภาพหรืออาการ รูปร่าง สี เสียง กลิ่น สัมผัส แสง คำซ้อน คำที่เป็นภาษาพูด การซ้ำคำ การสร้างคำใช้ในบริบทใหม่และการใช้คำที่มีความหมายตรงกันข้าม ผู้เขียนเลือกสรรคำได้สอดคล้องกับบริบทเพื่อกระตุ้นและสร้างจินตภาพให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของสิ่งที่บรรยายได้เพราะมีการขยายรายละเอียดให้เห็นชัดเจนมากขึ้น การใช้คำลักษณะนี้จะช่วยทำให้ผู้อ่านเกิดภาพในความรู้สึกนึกคิด เกิดจินตนาการไปตามข้อความที่ผู้เขียนบรรยายไว้ในขณะเดียวกันจะส่งผลให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกบางอย่างตามที่ผู้เขียนต้องการสื่อความด้วยดังตัวอย่าง

1.2.1 การใช้คำเพื่อแสดงสภาพหรืออาการ

(9) เพียงไม่ถึง 10 นาทีที่ลงไปแช่ ฟันของข้าพเจ้าก็กระทบกันกึกกักราวกับจะดังลั่นไปทั้งป่า ไม่ต้องพูดถึงยามราตรีที่ต้องขดตัวงอเป็นกิ้งอยู่ข้างกองไฟ (Lohitkul, 1996, p. 86)

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำเพื่อแสดงสภาพหรืออาการ “กระทบกันกึกกัก” และ “ขดตัวงอเป็นกิ้ง” เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงสภาพหรืออาการของผู้เขียนที่ต้องทนกับอากาศหนาวเย็นมากจนฟันกระทบกันเพราะอาการตัวสั่นจากความหนาวจนต้องขดตัวนอนใ้งอเป็นวงกลมมากที่สุดเพื่อสร้างความอบอุ่นให้แก่ร่างกาย

(10) ตำบลบริเวณผิวน้ำตื้น ๆ ก็จะได้เห็นปะการังหลากหลายชนิด ได้สัมผัสความน่ารักของปลาทูน่าตัวน้อย ๆ ที่แหวกว่ายเหมือนคอยเล่นเอาเกิดเจ้าล่อกับมนุษย์ผู้มาเยือน อยู่ตามกิ่งก้านของปะการังอ่อนพลิ้วไหวสวยงาม (Lohitkul, 1996, p. 135)

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำเพื่อแสดงสภาพหรืออาการ “ตื้น ๆ” “ตัวน้อย ๆ” และ “อ่อนพลิ้วไหวสวยงาม” เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงสภาพของทะเลที่ผู้เขียนพบเจอว่าสามารถดำน้ำได้ง่ายเพราะน้ำตื้น มีปลาตัวเล็กและปะการังพลิ้วไหวในน้ำสวยงามมาก

1.2.2 การใช้คำเพื่อแสดงรูปร่าง

(11) ปลาเล่าพลางลูบหัวลูกหมาตัวโปรดที่ชื่อ “ไอ้ปุย” ไปพลาถ มั่นคิดปากว่าตัวอื่นๆ แต่ด้วยความที่มันอ้วนอืดออด การอยู่ใกล้ปากก็เป็นความเคราะห์ร้ายอยู่เสมอ (Lohitkul, 1996, p. 70)

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำเพื่อแสดงรูปร่าง “อ้วนอืดอาด” เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงรูปร่างของสุนัขที่อ้วนกว่าตัวอื่นๆ จึงทำให้เคลื่อนไหวตัวลำบาก

(12) ฝรั่งเศสวันตกที่เข้ามาในกรุงศรีอยุธยา เขาฉงนฉงายเหลือเกินว่าคนไทยตัวดำ ๆ ใช้ชีวิตในเรื่องลาประตั่วสัญจรกันไปมาสบายใจเฉิบได้อย่างไร (Lohitkul, 1996, p. 157)

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำเพื่อแสดงรูปร่าง “ลาประตั่ว” เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงรูปร่างของเรือที่เล็กมาก ๆ จึงทำให้ชาวต่างชาติแปลกใจว่าคนไทยนั่งในเรือลำเล็กนี้ได้ได้อย่างไร

1.2.3 การใช้คำเพื่อแสดงสี

(13) ข้าพเจ้าพึงพอใจที่จะมีโลกส่วนตัวด้วยการเดินเล่นหรือวิ่งออกกำลังกาย กระทั่งขับรถวนไปรอบๆมหาวิทยาลัยจนเลยไปถึงทุ่งนาด้านหลังที่ยังมีสีเขียวบริสุทธิ์และสายลมสะอาดให้สัมผัส (Lohitkul, 1996, p. 95)

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำเพื่อแสดงสี “สีเขียวบริสุทธิ์” เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงสีของทุ่งนาที่ยังคงเป็นสีเขียวธรรมชาติ ไม่มีสิ่งปลูกสร้างของมนุษย์เจือปน

(14) ในวันฝนพรำ ใบบัวร้องโรย และบรรยากาศหม่นเศร้าเสียเหลือเกินแต่สีส้มอมแดง เขียวสลับเหลืองของใบบัวยามนี้กลับนำเอาความสงบงามแปลกประหลาดเข้ามาสิงสถิตในหัวใจข้าพเจ้าโดยมีรู้นี้เป็นตัว (Lohitkul, 1996, p. 24)

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำเพื่อแสดงสี “สีส้มอมแดง เขียวสลับเหลือง” เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงสีของใบบัวที่ไม่เป็นสีเขียวกันทั้งใบ มีสีสลับกันอย่างสวยงาม

1.2.4 การใช้คำเพื่อแสดงเสียง

(15) เมื่อแม่น้ำทั้งหลายอุจุนตัวตกลงมากลายเป็นน้ำตกขนาดใหญ่ ส่งเสียงอ้ออึ้งไปไกลหลายกิโลเมตร (Lohitkul, 1996, p. 123)

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำเพื่อแสดงเสียง “ส่งเสียงอ้ออึ้ง” เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงพลังเสียงของน้ำตกว่าเป็นน้ำตกขนาดใหญ่มาก สามารถได้ยินเสียงจากระยะทางที่ไกลมาก

(16) ในทันใดนั้นมีเสียงอะอะโวยวายดังขึ้นใกล้ ๆ สักอึดใจก็เห็นเด็กชายวัยรุ่นดูจากการแต่งกายก็รู้ว่าเป็นนักศึกษา วิ่งฝ่าคลื่นคนหนีหลุดออกมาจากรมศาสตร์อย่างไมเคิดชีวิต (Lohitkul, 1996, p. 133)

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำเพื่อแสดงเสียง “เสียงอะอะไววาย” เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงเสียงของเหตุการณ์ขุมนเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ที่เกิดเหตุการณ์การประท้วงและก่อเหตุทำร้ายร่างกายกันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1.2.5 การใช้คำเพื่อแสดงสัมผัส

(17) อีกทั้งการสัญจรเพื่อประท้วงรอยเท้าแรกลงบนดอยอินทนนท์ในครั้งนั้นยังทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกว่าการ**หนาวจับขั้วหัวใจ**เป็นอย่างไร (Lohitkul, 1996, p. 88)

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำเพื่อแสดงสัมผัส “หนาวจับขั้วหัวใจ” เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงสัมผัสของอากาศบนดอยอินทนนท์ว่าหนาวมากจนคนปรกติแทบจะทนไม่ไหว

(18) เมื่อขบวนรถไฟจอดที่สถานีอัมสเตอร์ดัมแดดแรกของวันเพิ่งแย้มแสงผ่านกลีบเมฆลงมาช่วยเพิ่มอุณหภูมิไม่ให้**เย็นยะเยือก**จนเกินไป (Lohitkul, 1996, p. 44)

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำเพื่อแสดงสัมผัส “เย็นยะเยือก” เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงสัมผัสของอากาศที่สถานีรถไฟอัมสเตอร์ดัมว่าหนาวมาก

1.2.6 การใช้คำเพื่อแสดงกลิ่น

(19) กังหมอบุดพลาฟ มือก็สับรากสมุนไพรโยนใส่ลงหม้อไปพลาฟ ไม่ก็ฮึดใจหม้อยาก็เดือดควันโขมง ส่ง**กลิ่นหอมอบอวล** (Lohitkul, 1996, p. 114)

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำเพื่อแสดงกลิ่น “กลิ่นหอมอบอวล” เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงกลิ่นของยาสมุนไพรที่ถูกต้มจนได้ที่ส่งกลิ่นหอมโชยไปทั่ว

1.2.7 การใช้คำเพื่อแสดงแสง

(20) กังหมอบอเมื่อป้อง**แดดซอนลูกตา** เพ่งมองไป แฉวเรือไป (Lohitkul, 1996, p. 114)

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำเพื่อแสดงแสง “แดดซอนลูกตา” เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงลักษณะของแสงแดดที่สว่างจ้าพุ่งแยงไปยังนัยน์ตาจนต้องใช้มือป้องเพื่อลดทอนความสว่างจ้าของแสงแดดลง

(21) เมื่อขบวนรถไฟจอดที่สถานีอัมสเตอร์ดัมแดดแรกของวันเพิ่ง**แย้มแสงผ่านกลีบเมฆ** ลงมา (Lohitkul, 1996, p. 44)

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำเพื่อแสดงแสง “แยมแสงผ่านกลีบเมฆ” เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงลักษณะของแสงแดดอ่อนๆ ที่ค่อยๆ ส่องออกมาจากเมฆทีละน้อย ๆ

1.2.8 การใช้คำซ้อน

(22) พื้นฐานของเผ่าพันธุ์ที่รักสงบ ทำให้พวกเขาเลือกที่จะปิดปากเงียบแล้วดำเนินชีวิตไปอย่างเรียบง่าย สงบเสงี่ยม มากกว่าแข็งขันแล้วถูกจับกุมคุมขัง หรือถูก**แทงบัญชีจำหน่วยหายสาบสูญ**ไปอย่างที่เคยเป็นตัวอย่าง (Lohitkul, 1996, p. 39)

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำซ้อน “แทงบัญชีจำหน่วยหายสาบสูญ” เป็นการใช้ภาษาที่มีความหมายเหมือนกันเพื่อเสริมให้ความหมายของคำหนักแน่นขึ้น ช่วยแสดงหรือบรรยายการกระทำให้เด่นชัดเพิ่มมากขึ้น ในที่นี้ต้องการเน้นให้เห็นภาพว่าชนกลุ่มน้อยของเมียนมาร์เลือกใช้ชีวิตแบบไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อทางการเพื่อลดการถูกทำให้เสียชีวิตและหายสาบสูญ

(23) บ่อยครั้งที่เราต้อง**สงบเสงี่ยมเจียมตัว** ก้มหน้าก้มตาเดิน ไม่ออกแวกไปมองหน้าใคร (Lohitkul, 1996, p. 148)

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำซ้อน “สงบเสงี่ยมเจียมตัว” เป็นการใช้ภาษาที่มีความหมายเหมือนกันเพื่อเสริมให้ความหมายของคำหนักแน่นขึ้น ช่วยแสดงท่าทางหรืออาการให้เด่นชัดเพิ่มมากขึ้น ในที่นี้ต้องการเน้นให้ทราบว่าในหลายๆโอกาสเราต้องระมัดระวังกิริยาและวาจาเพื่ออยู่ในสถานที่ที่อาจไม่มีความปลอดภัยมากนัก

1.2.9 การใช้คำที่เป็นภาษาพูด

(24) เผ่าทะเลลูหัวเจ้าตัวน้อย ขานรับอาการ**กระดี๊กระด๊า**ของพวกมัน (Lohitkul, 1996, p. 63)

จากตัวอย่างเป็นการใช้ภาษาพูด “กระดี๊กระด๊า” เพื่อทำให้ภาษามีความน่าสนใจ สร้างภาพและให้รายละเอียดที่ชัดเจนโดยไม่ต้องตีความและจินตนาการ ในที่นี้ต้องการเน้นว่าเหล่าสัตว์เลี้ยงต่างแสดงอาการว่าดีใจอย่างมากเมื่อเจ้าของมาหาและเล่นด้วย

(25) หมดงานนั่นก็ไปขายของแพง ๆ ในวัดแห่งใหม่ **ปู้ยี่ปู้ยำ**พิพิจน**หน้าใจ**แล้วก็ไปหาหาทรายแห่งใหม่ (Lohitkul, 1996, p. 172)

จากตัวอย่างเป็นการใช้ภาษาพูด “ปู้ยี่ปู้ยำ” และ “หน้าใจ” เพื่อทำให้ภาษามีความน่าสนใจ สร้างภาพและให้รายละเอียดที่ชัดเจนโดยไม่ต้องตีความและจินตนาการ ในที่นี้ต้องการเน้นว่าผู้ประกอบกิจการที่เกาะพิพิจักรยกรรรมชาติอย่างไม่ทะนุถนอมเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าและความสากใจของตนเอง

1.2.10 การซ้ำคำ

(26) ผมตัดสินใจจะลงแต่ก็ลงไม่ได้เพราะคลื่นคนอัดแน่น ขยับไปไหนไม่ได้ มองไปบนฝั่งก็มีคนนอนตายเกลื่อนกลาด **บ้าง**ถูกทหารเหยียวยิ่ง **บ้าง**ป่วยตาย **บ้าง**เป็นลมเพราะความหิว (Lohitkul, 1996, p. 19)

จากตัวอย่างเป็นการซ้ำคำ “บ้าง” เพื่อช่วยทำให้เกิดจินตภาพในเรื่องของจำนวนหรือปริมาณว่ามีบางสิ่งบางอย่างจำนวนหนึ่ง ในที่นี้ต้องการเน้นให้เห็นปริมาณคนที่อพยพหนีภัยสงครามว่าหลายคนโดนยิงเสียชีวิต บางคนเสียชีวิตระหว่างทางจากอาการป่วย บางคนไม่มีแรงจากการขาดอาหาร

(27) พวกเขาว่านั่นลิมตาขึ้นดูโลกก็เป็นโลกที่โคลงเคลงของลำเรือ กินนอนก็ **โคลงเคลง**อยู่ในเรือ มันโยกไปยกมาเหมือนมีคนไกวเปลให้อยู่ตลอดเวลา (Lohitkul, 1996, p. 81)

จากตัวอย่างเป็นการซ้ำคำ “โคลงเคลง” เพื่อช่วยทำให้เกิดจินตภาพในเรื่องเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ในที่นี้ต้องการเน้นให้เห็นภาพของชาวหว่านว่าใช้ชีวิตอยู่ในเรือตั้งแต่เกิดคุ้นชินกับชีวิตในเรือที่เอียงไปมาตลอดเวลาตามกระแสน้ำ

1.2.11 การสร้างคำใช้ในบริบทใหม่

(28) พื้นฐานของเผ่าพันธุ์ที่รักสงบ ทำให้พวกเขาเลือกที่จะปิดปากเงียบแล้วดำเนินชีวิตไปอย่าง **เงียบง่าย** (Lohitkul, 1996, p. 39)

จากตัวอย่างเป็นการสร้างคำใช้ในบริบทใหม่ “เงียบง่าย” การสร้างคำในบริบทใหม่เป็นการนำคำมาใช้ให้ต่างไปจากที่เคยใช้หรือมีใช้กันทั่วไปเพื่อแสดงความแปลกใหม่ ช่วยกระตุ้นให้ผู้อ่านพยายามคิดและนึกภาพไปตามคำที่สร้างในบริบทใหม่นั้นๆ ในที่นี้ต้องการเน้นให้เห็นภาพว่าชนกลุ่มน้อยของเมียนมาร์เลือกใช้ชีวิตแบบเงียบๆ และง่ายๆ ไม่ต้องการเป็นจุดเด่นเพื่อความปลอดภัยในชีวิต

(29) เวียงเต๋มไปด้วยโบราณวัตถุ-โบราณสถานที่ราชวงศ์เหวียน**สร้างสม**ไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมแก่คนเวียดนามรุ่นหลัง (Lohitkul, 1996, p. 15)

จากตัวอย่างเป็นการสร้างคำใช้ในบริบทใหม่ “สร้างสม” การสร้างคำในบริบทใหม่เป็นการนำคำมาใช้ให้ต่างไปจากที่เคยใช้หรือมีใช้กันทั่วไปเพื่อแสดงความแปลกใหม่ ช่วยกระตุ้นให้ผู้อ่านพยายามคิดและนึกภาพไปตามคำที่สร้างในบริบทใหม่นั้นๆ ในที่นี้ต้องการเน้นให้เห็นภาพว่าในขณะที่อาณาจักรราชวงศ์เหวียนได้สร้างวัตถุและโบราณสถานไว้มากมายจนสะสมกลายเป็นมรดกโลกในเวลาถัดมา

1.2.12 การใช้คำที่มีความหมายตรงกันข้าม

(30) ชงฮานแปลว่าแม่น้ำที่เย็นฉ่ำ แต่ในบทกวีของชงฮาน แม่น้ำนี้เต็มไปด้วยความร้อนรุ่ม รุนแรง ชงฮานไหลแรงกว่าชงเอียง เรื่องราวรัตนทของชายหนุ่มคนหนึ่งก็ไหลลั่งพังพรั่งออกมาไม่แพ้กัน (Lohitkul, 1996, p. 17)

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำที่มีความหมายตรงกันข้าม “เย็นฉ่ำ” “ร้อนรุ่ม รุนแรง” เป็นการใช้คำที่มีความหมายตรงกันข้ามเพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการเปรียบเทียบลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างของสองสิ่งที่มีบางสิ่งบางอย่างเกี่ยวพันกันอยู่ ในที่นี้ต้องการเน้นว่าแม่น้ำที่ผู้คนคิดว่าเย็นชุ่มฉ่ำนั้นกลับมีเบื้องหลังที่น่าโหดร้ายเพราะเป็นสถานที่ในการลี้ภัยสงครามของคนเวียดนามที่ถูกทารุณ ถูกสังหารอย่างโหดเหี้ยม

(31) ข้าพเจ้ามองย้อนไปในอดีต แล้วประจักษ์แก่ใจตนเองว่า นี่คือดินแดนที่มีเสน่ห์แต่เสมือนต้องคำสาปให้ต้องเผชิญกับความร้ายรัวรัตนทเสมอมา (Lohitkul, 1996, p. 37)

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำที่มีความหมายตรงกันข้าม “มีเสน่ห์” “ต้องคำสาป” เป็นการใช้คำที่มีความหมายตรงกันข้ามเพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการเปรียบเทียบลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างของสองสิ่งที่มีบางสิ่งบางอย่างเกี่ยวพันกัน ในที่นี้ต้องการเน้นว่าเชียงตุงเป็นดินแดนที่มีธรรมชาติงดงามแต่มีประวัติศาสตร์ที่ยากลำบากเพราะชนกลุ่มน้อย “ไทยจีน” ถูกกวาดล้างอย่างหนักจากทหารเมียนมาร์จนเสียชีวิตจำนวนมาก บางส่วนลี้ภัยมาที่ประเทศไทย

1.3 การใช้ภาพพจน์

การใช้ภาพพจน์ปรากฏหลายประเภท ได้แก่ อุปมาเพื่อเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งเพื่อให้เห็นภาพและจินตนาการเรื่องราวหรือเหตุการณ์ได้อย่างชัดเจน บุคลาธิษฐานเพื่อทำให้สิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ทำกริยาของมนุษย์ เป็นการใช้ภาษาเพื่อสร้างภาพให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะท่าทางของสิ่งต่างๆ ได้ดีมากขึ้น สัทพจน์ทำให้ผู้อ่านสัมผัสได้ถึงเสียงและความเคลื่อนไหวของสิ่งๆ ที่ผู้เขียนบรรยายได้ การใช้สัญลักษณ์เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านใช้ความคิดว่าสิ่งดังกล่าวมีความหมายหรือแทนสิ่งใด การใช้ภาพพจน์ช่วยสร้างเสริมจินตภาพ ช่วยขยายภาพให้ละเอียดชัดเจน ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของสิ่งที่บรรยายได้อย่างแจ่มชัด

1.3.1 การใช้อุปมา

(32) หมู่เมฆเหวี่ยงนกกอแพมื่อวางอันดับหนึ่งแห่งลุ่มน้ำแม่แดง ผู้มีสายตาไวราวกับเหยี่ยว เรียวแรงมหาศาลราวกับแรมโบ้ (Lohitkul, 1996, p. 57)

จากตัวอย่างเป็นการใช้อุปมา “ราวกับ” เป็นการเปรียบเทียบคนก่อนว่ามีสายตาไว่องไวเหมือนกบกับเหยี่ยว และเปรียบเทียบว่าคนก่อนแพมื่อแรงมากเหมือนกับนกรบแรมโบ้ซึ่งช่วยทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและจินตนาการภาพได้ชัดเจนมากขึ้น

(33) ร่างพินักศึกษาคณนนั้นถูกหัวตัวไปอย่างสะบักสะบอมเสมือนร่างที่ไร้วิญญาณ ข้าพเจ้าหอบหัวความรู้สึที่ขาดวัน และร่างกายอ่อนระโหยประคองตัวจนกลับไปถึงบ้าน แล้วร่ำให้กับตักแม่ดั่งเด็กน้อยไม่อายุใคร (Lohitkul, 1996, p. 133)

จากตัวอย่างเป็นการใช้อุปมา “เสมือน” “ดั่ง” เป็นการเปรียบเทียบร่างนักศึกษาที่ถูกทำร้ายจนบาดเจ็บกับร่างที่ไร้วิญญาณ และเปรียบเทียบตัวผู้เขียนเองว่าเป็นเด็กที่เมื่อมีความทุกข์ ร้องไห้ก็กลับไปนอนซบที่ตักแม่ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพและจินตนาการภาพได้ชัดเจนมากขึ้น

1.3.2 การใช้บุคลาธิษฐาน

(34) ข้าพเจ้าสังเกตเห็นเกล็ดน้ำแข็งเกาะตามกิ่งไม้สองข้างทางได้ไม่ยากนัก (Lohitkul, 1996, p. 43)

จากตัวอย่างเป็นการใช้บุคลาธิษฐาน “เกาะ” เป็นการทำให้สิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ คือ เกล็ดน้ำแข็งทำกริยาของมนุษย์ เป็นการใช้ภาษาเพื่อสร้างภาพโดยทำให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะท่าทางของบางสิ่งได้ง่ายมากขึ้น

(35) รถไฟใต้ดินวิ่งผ่านสายฝนปรอย ๆ นำข้าพเจ้าสู่จุดหมายปลายทางชานกรุงศรีเซลส์ (Lohitkul, 1996, p. 24)

จากตัวอย่างเป็นการใช้บุคลาธิษฐาน “วิ่งผ่านสายฝนปรอย ๆ” เป็นการทำให้สิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ คือ รถไฟใต้ดินทำกริยาของมนุษย์ เป็นการใช้ภาษาเพื่อสร้างภาพโดยทำให้ผู้อ่านเข้าใจกริยาอาการของบางสิ่งได้ง่ายมากขึ้น

1.3.3 สัทพจน์

(36) หญิงชราร่างกายทรุดโทรมพยายามติดกีตาร์พลาสติกของเด็กเล่นให้พ้องเสียงก้องแก๊งได้ (Lohitkul, 1996, p. 45)

จากตัวอย่างเป็นการเลียนเสียงธรรมชาติ “ก้องแก๊ง” ทำให้ผู้อ่านสัมผัสได้ถึงเสียงและความเคลื่อนไหวของสิ่งที่ผู้เขียนบรรยายได้ว่าหญิงชรากำลังเล่นกีตาร์จนเกิดเสียงดังก้องแก๊ง

(37) ถ้าข้าพเจ้าร้องจ๊องแง กังปู้หรือไม่ว่าคุณย่าจะอุ้มข้าพเจ้าไปนั่งเล่นในเรือตุ้ง โดยเอามือหมุนพวงมาลัยไปมากก็เจ็บกริบ เรือตุ้งที่วานี้ก็คือเรือแม่ล้นขึ้นเดียวสมัยเก่า ที่เขาเรียกกันว่า เรือเผาหัว เพราะจะติดเครื่องแต่ละทีต้องเอาตะเกียงมาเผาหัวน้ำมันเสียก่อน เสียงของมันจะดั่งตุ้ง ๆ เรียงง่าย ๆ ว่าเรือตุ้ง (Lohitkul, 1996, p. 157)

จากตัวอย่างเป็นการเลียนเสียงธรรมชาติ “ตุง ๆ” ทำให้ผู้อ่านสัมผัสได้ถึงเสียงและความเคลื่อนไหวของสิ่งที่ผู้เขียนบรรยายได้ว่าเรือตุงเวลาแล่นจะมีเสียงตุงตุง ๆ จนกลายเป็นที่มาของชื่อเรือตุง

1.3.4 การใช้สัญลักษณ์

(38) ความทรงจำได้รัมนนทรี พุทธศักราช 2536 ปีครบรอบกึ่งศตวรรษแห่งการสถาปนามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ข้าพเจ้าได้จบการศึกษาจากสถาบันนี้มาครบ 10 ปีเต็มพอดี (Lohitkul, 1996, p. 95)

จากตัวอย่างเป็นการใช้สัญลักษณ์ “นนทรี” แทนมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เนื่องจากที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ปลูกต้นนทรีเป็นจำนวนมากและใช้เป็นสัญลักษณ์ที่คนทั่วไปกล่าวถึงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. คุณค่าที่สะท้อนจากงานเขียนสารคดี

ผู้วิจัยพบว่าผู้เขียนสอดแทรกคุณค่าสำคัญในด้านต่างๆ ไว้ 3 ส่วน ได้แก่ 2.1 สะท้อนสภาพปัญหาและสังคมในปัจจุบัน แบ่งผลการวิเคราะห์ที่ได้ 3 ส่วน ได้แก่ 2.1.1 สะท้อนปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ดังนี้ ปัญหาป่าไม้ถูกรุกราน ปัญหาการใช้สารเคมี ปัญหาแหล่งน้ำถูกทำลาย 2.1.2 สะท้อนสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ดังนี้ ปัญหาโสเภณี ปัญหาชนกลุ่มน้อยกับผู้นำประเทศ ปัญหาชายแดนไทย เมียนมาร์ 2.2 สะท้อนเกร็ดความรู้ในด้านต่างๆ แบ่งผลการวิเคราะห์ที่ได้ 4 ส่วน ได้แก่ เกร็ดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ไทย เกร็ดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ต่างประเทศ เกร็ดความรู้ด้านสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของไทย เกร็ดความรู้ด้านสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของแต่ละประเทศ 2.3 สะท้อนอุดมการณ์ของผู้เขียนในด้านต่างๆ แบ่งผลการวิเคราะห์ที่ได้ 2 ส่วน ได้แก่ อุดมการณ์การอนุรักษ์ธรรมชาติ อุดมการณ์การยกย่องบุคคลสำคัญที่ทำความประโยชน์แก่แผ่นดิน ดังรายละเอียด

2.1 สะท้อนสภาพปัญหาและสังคมในปัจจุบัน

2.1.1 สะท้อนสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม

ก) ปัญหาป่าไม้ถูกรุกราน

(39) พื้นที่ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์กว่า 100 แห่งในโลกกำลังถูกคุกคามและบุกรุกทำลายอย่างหนักและในจำนวนนั้นมีอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์และอุทยานแห่งชาติเขาสมร้อยยอดรวมอยู่ด้วย สถานที่หลังนั้นถูกบุกรุกพื้นที่เพื่อทำบ่อเลี้ยงกุ้งจนป่าชายเลนซึ่งเป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำทั้งพินาศนับหมื่นไร่ ในขณะที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ถูกชาวเขาบุกรุกทำลายเพื่อลักลอบปลูกฝิ่นและกะหล่ำปลี คิดเป็น 15% ของพื้นที่อุทยาน 301,500 ไร่ (Lohitkul, 1996, pp. 89-90)

ข) ปัญหารการใช้สารเคมี

(40) ภัยร้ายแรงจากการปลูกกะหล่ำปลีในพื้นที่ลาดชันยังไม่หมดเท่านั้น กิเลสของคนที่ยอยากจะรวยเร็วจึงเร่งทำให้ชาวเขาจำนวนมากใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างไม่บันยะบันยังถึงขั้นผสมยาในแหล่งน้ำแล้วต่อสปริงเกอร์ฉีดลงไปในไร่เลยทีเดียว เมื่อฝนตกก็ชะสารเคมีปนเปื้อนลงไปกับน้ำในลำห้วยลำธาร ผ่านน้ำตกไหลลงสู่มแม่น้ำซึ่งอาจมองดูใสสะอาดแต่แฝงไว้ด้วยพิษภัยที่จะเข้าไปสะสมในร่างกายนานนับสิบปีกว่าจะแสดงผล (Lohitkul, 1996, p. 90)

ค) ปัญหาแหล่งน้ำถูกทำลาย

(41) เมื่อปีที่แล้วมีโอกาสนักวิจัยไปยังหมู่เกาะพีพี ข้าพเจ้าเกิดความเศร้าใจไม่ต่างไปจากเมื่อเห็นแม่น้ำวังในวันนี้เพราะวัฒนธรรม “พีทยา” บัดนี้ได้ลุกลามมาถึงสมุยและพีพีเรียบร้อยแล้ว บาร์เบียร์ เวทีมวย มอเตอร์ไซค์ซิ่ง ร้านรวงผุดขึ้นราวกับสลัมชายหาด แต่สิ่งที่น่าเศร้าไปกว่านั้น คือ ผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่ไร้สำนึกแห่งความรับผิดชอบจำนวนมากขนเอาขยะลงเรือไปแอบทิ้งทะเล กระทั่งเศษขยะและถุงพลาสติกถูกคลื่นซัดเข้ามาบนชายหาด ทำลายธรรมชาติอันงดงามดั้งเดิมของพีพีอย่างเลวร้ายที่สุด นี่เรายังไม่ได้พูดถึงเกาะเสม็ด สมุย แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำพอง แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำปิงและสายน้ำอีกมากมายที่กำลังประสบปัญหาเดียวกัน (Lohitkul, 1996, pp. 170-172)

งานเขียนของธีรภาพ โลหิตกุลสะท้อนสภาพปัญหาและสังคมในปัจจุบันไว้อย่างหลากหลาย และเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาป่าไม้ที่ถูกบุกรุกอย่างหนักจนส่งผลต่อแหล่งอาหารของสัตว์ป่า รวมถึงการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชอันส่งผลต่อวิถีชีวิตและการบริโภคของมนุษย์และสัตว์และปัญหาแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่ถูกกรุนกรายและใช้ประโยชน์จากนักธุรกิจโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมและความเสียหายที่เกิดขึ้น

2.1.2 สะท้อนสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์

ก) ปัญหาโสเภณี

(42) แต่ใครๆ ก็รู้ว่าย่านเรดโลนคือแหล่งชุมชนสถานบริการทางเพศของมหานครแห่งนี้ ที่มีบริการค่าประเมินอย่างเปิดเผย ในยามราตรีจะมีลักษณะเหมือนตู้โชว์หรือ “ดิสเพลย์” โดยในตู้โชว์ผู้หนึ่งจะมีหญิงบริการหนึ่งคน หรืออย่างมากสองคนแต่งกายในชุดล่อแหลมหรือพูดง่าย ๆ ว่าบางคนมีเพียงชุดชั้นในสองชิ้นปกปิดกาย นั่งอยู่ในท่าเย้ายวนชวนเชิญลูกค้าอย่างถึงที่สุด หากลูกค้าคนไหนสนใจซื้อบริการก็จะ ตกลงราคากันแล้วนื้ออนลีแคงประจำตัวนั้นก็จะดับลงชั่วคราว จนกว่ากิจกรรมการให้และการรับบริการจะเสร็จสิ้น หลายครั้งที่เราบังเอิญเห็นพวกจิ้งกับดีโสเภณีที่ไม่ยอมส่งค่าคุ้มครองอย่างโหดร้ายทารุณ (Lohitkul, 1996, pp. 146-147)

ข) ปัญหาชนกลุ่มน้อยกับผู้นำประเทศ

(43) ในปี พ.ศ.2505 เหมือนฟ้าผ่าแผ่นดินพม่า เมื่อคณะนายทหารนำโดย นายพลเนวินก่อการรัฐประหารยึดอำนาจแล้วปฏิบัติต่อชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ เหมือนเป็นพลเมืองชั้นสอง ทำให้เชิญผู้นำชนกลุ่มน้อยมาประชุม นัยว่าจะให้อำนาจปกครองตนเองแต่กลับหักหลังจับกุม เช่นฆ่าผู้นำชนกลุ่มน้อยอย่างโหดร้ายทารุณ แผ่นดินพม่าถูกเป็นไฟ เกิดกบฏชนกลุ่มน้อยตามชายแดนรပ်พ่งกันไม่มีที่สิ้นสุด เจ้าชายหลวง พระเจ้าแผ่นดินของไทยเขินเชียงตุงองค์สุดท้ายถูกจำคุกพร้อม ๆ กับเจ้าฟ้าไทใหญ่ ราชินิกุลเชื้อสายไทเขินหลายท่านหลบหนีหนีภัยเผด็จการแตกกระสานซ่านเซ็นไปอยู่ในไทยและอีกหลายประเทศ (Lohitkul, 1996, p. 39)

ค) ปัญหาชายแดนไทย-เมียนมาร์

(44) ข้าพเจ้าอยากเรียกแม่น้ำเมยบริเวณนี้ว่า “คลอง” แทนไม่น่าเชื่อว่านี่คือเส้นแบ่งเขตแดนไทย-พม่า พื้นที่ชายแดนฝั่งพม่าบริเวณนี้เป็นเขตอิทธิพลของกะเหรี่ยง จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่หากวันใดกองทัพพม่าบุกเข้ามาปราบหรือเอาเฮลิคอปเตอร์มายิงกราด พวกกะเหรี่ยงก็แค่เลือกหัวเรือเข้ามาฝั่งไทยเท่านั้น ทหารพม่าก็ทำอะไรไม่ได้ ยกเว้นวันไหนเกิดเฮี้ยนขึ้นมา ทหารพม่ายังคงเข้ามาฝั่งไทย คนรับเคราะห์ก็มักเป็นราษฎรไทย แล้วก็มีการประท้วงในระดับรัฐบาล จากนั้นอีก 4-5 วัน หรือ 4-5 เดือนก็ยิ่งกันใหม่ วนเวียนอยู่อย่างนี้จนเสมือนนี่คือชีวิตที่ต้องเดินและเป็นไปของชายแดนไทย-พม่า (Lohitkul, 1996, pp. 127-128)

งานเขียนของธีรภาพ โลหิตกุลสะท้อนสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ที่เกิดขึ้นจริงในหลายท้องที่ทั้งในและต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาโสเภณีที่เกิดขึ้นทั่วโลกซึ่งนับเป็นปัญหาสังคมที่ไม่ควรมองข้าม ปัญหาชนกลุ่มน้อยกับผู้นำประเทศที่ทวีความรุนแรงทั่วทุกพื้นที่และคร่าชีวิตผู้คนเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดการลี้ภัย ทำให้คนในประเทศสูญเสียสัญชาติและไร้อิสรภาพ รวมถึงปัญหาชายแดนไทย-เมียนมาร์ ที่ยังคงเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนคนในพื้นที่ได้รับความเดือดร้อนโดยไม่ได้รับการช่วยเหลือหรือแก้ไขอย่างจริงจัง

2.2 สะท้อนเกร็ดความรู้ในด้านต่างๆ

2.2.1 เกร็ดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ไทย

(45) ช่วงปี พ.ศ.2482 ฝรั่งเศส เป็นมหาอำนาจทางทะเลและเจ้าอาณานิคม ผู้ครอบครองอินโดจีนประกาศสงครามกับเยอรมนี ร้องขอให้รัฐบาลไทยทำสัญญาไม่รุกรานอินโดจีน รัฐบาลไทยตอบตกลงภายใต้เงื่อนไขว่าฝรั่งเศสต้องปรับปรุงเส้นแบ่งเขตแดนไทย-อินโดจีน ให้แต่ฝรั่งเศสไม่ตกลงยินยอม ส่งเรือรบที่มีมาเผชิญหน้าและรุกรานน่านน้ำไทย ทางด้านเกาะช้าง จังหวัดตราด ด้วยหมายระดมยิงหัวเมืองชายทะเล 17 มกราคม 2488 เรือลาดตระเวน “ลามอตต์ปิเกต์” และเรือดำน้ำของฝรั่งเศส 9 ลำ เผชิญหน้ากับเรือรบหลวงสงขลา เรือรบหลวงชลบุรี และเรือรบหลวงธนบุรีของกองทัพไทยบริเวณ น่านน้ำระหว่างเกาะช้างกับเกาะลิ้ม เกาะสลักและเกาะไม้ซี้ ทับเรือไทยสูญเสียเรือรบหลวงทั้ง 3 ลำ พร้อมชีวิตทหารเรือไทยอีก 16 นาย แต่ก็สร้าง

ความเสียหายให้ฝรั่งเศษอย่างหนักจนต้องล่าถอยไปในที่สุด 17 มกราคมของทุกปีจึงเป็นวันกระทำพิธีสวดดีและบำเพ็ญกุศลให้ข้าราชการและทหารของกองทัพเรือที่เสียชีวิตในการสู้รบ (Lohitkul, 1996, pp.107-108)

2.2.2 เกิดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ต่างประเทศ

(46) อัมสเตอร์ดัม เป็นภาษาถิ่นของชาวดัตช์ หมายถึง “waterland” แผ่นดินนี้ ก่อกำเนิดขึ้นโดยการถมทะเลแล้วสร้างเขื่อนกั้นน้ำทะเลเอาไว้ก่อนจะก่อร่างสร้างเมืองขนาดใหญ่ขึ้นมาให้ประจักษ์ตาในปัจจุบัน คราวที่แล้วที่คนของเขาจะตระหนงว่า เมืองไหนๆ ในยุโรปต่างอ้างว่าพระเจ้าสร้างแต่อัมสเตอร์ดัมของเขานั้นสร้างขึ้นจากมันสมองและสองมือของบรรพชนของพวกเขาเอง อัมสเตอร์ดัมมีคลองอยู่มากมายเป็นตาตาราง จนได้รับสมญานามว่าเป็น “เวนิสแห่งยุโรปเหนือ” ข้าพเจ้าเชื่อเช่นนั้น เพราะเดินพ้นจากคลองหนึ่งเพียงไม่ถึงสิบห้านาทีก็พบอีกคลองหนึ่ง (Lohitkul, 1996, p. 44-45)

2.2.3 เกิดความรู้ด้านสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของไทย

(47) ข้าพเจ้าตะลึงพริ้งเพริดกับภาพชีวิตใต้น้ำบริเวณรอบๆ เกาะอาดังราวี ในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา จังหวัดสตูล ที่นี่เป็นแหล่งดูปะการังชั้นเยี่ยมแห่งหนึ่ง เพราะปะการังอยู่ตื้นเสียจนไม่ต้องดำน้ำ เพียงแค่ “สกินไดฟ์” คือดำบริเวณผิวน้ำตื้นๆ ก็จะได้เห็นปะการังหลากหลายชนิด ได้ตื่นตากับหอยเม่น ได้ตีตาตื่นใจกับปลิงทะเลและปลาอีกหลายชนิด และปะการังรูปร่างต่างๆ ประกอบรวมกันเข้าเป็นโลกอีกโลกหนึ่งซึ่งไม่มีสถาปนิกชั้นเยี่ยมคนใดในโลกจะรังสรรค์ได้ดีไปกว่า...ธรรมชาติ (Lohitkul, 1996, pp. 135-136)

2.2.4 เกิดความรู้ด้านสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของประเทศ

(48) ลักเซมเบิร์กมีพื้นที่เป็นภูเขาและป่าทึบซึ่งเป็นต้นกำเนิดของต้นน้ำลำธารและทรัพยากรธรรมชาติเลี้ยงชีวิต โดยเฉพาะดินแดนทางใต้เต็มไปด้วยแหล่งแร่เหล็กและถ่านหิน เป็นประเทศที่ผลิตถ่านหินและเหล็กกล้าปริมาณมากติดอันดับหนึ่งในสิบของโลก แม้จะเป็นประเทศที่ยืนยงได้ด้วยอุตสาหกรรมหนักแต่ลักเซมเบิร์กได้ชื่อว่ารักษาสภาพแวดล้อมไว้ได้ดีเยี่ยม เป็นดินแดนสงบงามที่นักท่องเที่ยวทั่วโลกใฝ่ฝันจะสัญจรไปถึง และเป็นประเทศที่มีผู้อยู่อาศัยมากกว่าประเทศอื่นๆ ในยุโรป พูดง่ายๆ ว่าคนที่นี่มีอายุยืนกว่าที่อื่นเพราะอากาศและสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวย (Lohitkul, 1996, pp. 180-181)

งานเขียนของธีรภาพ โลหิตกุลสะท้อนเกิดความรู้ในด้านต่างๆ ที่ให้ประโยชน์แก่ผู้อ่านหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเกิดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ไทย เช่น วันกระทำพิธีสวดดีและบำเพ็ญกุศลให้ข้าราชการและทหารของกองทัพเรือที่เสียชีวิตในการสู้รบทุกวันที่ 17 มกราคมของทุกปี เกิดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ต่างประเทศ เช่น ประวัติศาสตร์ของอัมสเตอร์ดัมที่ทำให้ผู้อ่านทราบว่าแผ่นดินที่เกิดขึ้นจากการถมทะเลแล้วสร้างเขื่อนกั้นน้ำทะเลเอาไว้เพื่อสร้างเมืองให้เป็นที่อยู่อาศัย เกิดความรู้ด้านสถานที่

ท่องเที่ยวสำคัญของไทยและต่างประเทศ เช่น เกาะอาดังราวี ในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา จังหวัดสตูล ที่เป็นแหล่งดูปะการังที่สวยงามของประเทศไทย หรือลักเซมเบิร์กซึ่งเป็นพื้นที่ที่รักษาสภาพแวดล้อมไว้ได้อย่างดีเยี่ยม เป็นต้นแดนสงฆงามที่นักท่องเที่ยวทั่วโลกต่างใฝ่ฝันไปเยี่ยมเยือน

2.3 สะท้อนอุดมการณ์ของผู้เขียนในด้านต่างๆ

2.3.1 อุดมการณ์การอนุรักษ์ธรรมชาติ

(49) *ข้าพเจ้าและเพื่อนๆ ในนามชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสภาพแวดล้อม โรงเรียนเทพศิรินทร์เดินทางสู่ต๋อยอินทนนท์พร้อมกับเพื่อน ๆ ชมรมอนุรักษ์อีกหลายสิบชีวิต หากไปเพื่อแสดงเจตนารมณ์บางอย่างให้ผู้ปกครองประเทศได้รับรู้และตระหนักถึงความสำคัญของป่าต้นน้ำลำธารที่ดำรงคุณค่าตั้งต้นธารแห่งชีวิตและวัฒนธรรมของแผ่นดิน...แม้ไม่อาจพิทักษ์รักษาผืนป่าอันอุดมไว้ได้ทั้งหมดแต่ก็ทำให้พื้นที่การทำลายป่าเพื่อสร้างสถานีเรดาร์และสิ่งอำนวยความสะดวกสะดวกประดามีลดจจาก 300 ไร่ เหลือเพียงไม่ถึง 100 ไร่ (Lohitkul, 1996, p. 86)*

2.3.2 อุดมการณ์การยกย่องบุคคลสำคัญที่ทำให้คุณประโยชน์แก่แผ่นดิน

(50) *วันนั้นฝรั่งเศสมันยิ่งมาตึง...ตึง ตึงตึงยังไม่ทันรุ่งกลาง บนเกาะช้างนี้ได้ยินเสียงซัด ข้าพเจ้าถามถึงเหตุการณ์ในวันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2484 หรือ 52 ปีมาแล้ว ...ไปถึงนั้น เรือสงขลา จมไปแล้ว ทหารเรือลอยคอเต็มไปหมด ไอ้ฝรั่งเศสเอาเครื่องบินปีกร่อนมายิงกราด ทหารเรือตาย เพราะถูกยิงในทะเลไปหลายคน พอมันบินพ้นไปแล้วก็รีบแจวเรือไปช่วยทหารที่ยังรอดชีวิต...ตอนนั้น มันไม่นึกกลัวแล้ว เลือดมันขึ้นหน้า ทั้งแคนไอ้ฝรั่งเศส ทั้งสงสารทหารไทย แจวไปอุดขึ้นเรือได้หลายคน ที่ตายล่อนน้ำก็ขึ้นไปกองบนหาดตายฉนั้น กังหมอช่วยชีวิตทหารเรือที่ลอยคอตากแดด รอคอยตายอยู่กลางทะเลใกล้เกาะช้างได้ถึง 20 นาย และที่เสียชีวิตอีก 9 ศพที่ทยอยขนขึ้นมาบนฝั่ง ไม่มีเหรียญผู้กล้ามาคล้องคอ ไม่มีแม่ชื้อจารึกในตำนานวีรกรรมยุทธนาวี ไม่มีแม่มาลัยคารวะจากคนรุ่นหลัง กระทั่งกล่าวได้ว่าบางที่ประวัติศาสตร์ได้ตกลงหลงลืมเขาไปเสียแล้ว แต่สำหรับข้าพเจ้า “กังหมอ” คือโลกคือฮีโร่ไร้เหรียญคือวิน ผู้จะสถิตอยู่ในใจข้าพเจ้าไปเป็นนิรันดร์ บางที...สถานการณ์ไม่ได้สร้างวีรบุรุษลีโอนาม หากสร้างเพียงคนดีธรรมดาๆ...แต่มีค่าควรเมือง! (Lohitkul, 1996, pp. 112-114)*

งานเขียนของธีรภาพ โลหิตกุลสะท้อนอุดมการณ์สำคัญของผู้เขียนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้ในบทความ ๆ ว่าเกิดปัญหาถูกรุกรานและเสื่อมโทรมอย่างหนัก จนต้องได้รับการฟื้นฟูรวมทั้งการให้ความสำคัญแก่บุคคลที่สร้างชื่อเสียงและสิ่งงามให้แผ่นดิน เช่น กังหมอ ผู้เป็นแพทย์พื้นบ้านที่รักษาโรคให้ชาวบ้านในละแวกที่ตนเองอาศัยอยู่โดยมิได้คาดหวังเงินทองจากการรักษาและเป็นผู้ช่วยชีวิตทหารเรือไทยหลายนายในการทำสงครามกับฝรั่งเศสในปี พ.ศ.2482 โดยมีเคยได้รับรางวัลหรือถูกเอ่ยถึงจากผู้คนในสังคมและรัฐบาลเลย

สรุปและอภิปรายผล

งานวิจัยนี้วิเคราะห์ “การใช้ภาษาสร้างจินตภาพ” และ “คุณค่า” ที่สะท้อนจากงานเขียนสารคดี เรื่อง “สายน้ำและความทรงจำ” ของธีรภาพ โลหิตกุล ผลการวิจัยพบว่าผู้เขียนใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตภาพหลายลักษณะทั้งสัมผัสพยัญชนะและสัมผัสสระในรูปแบบสัมผัสพยัญชนะและสัมผัสสระวางเรียงติดกันหรือใกล้กัน การใช้คำนั้นปรากฏหลายวิธี เช่น การใช้คำเพื่อแสดงสภาพหรืออาการ รูปร่าง สี เสียง สัมผัส กลิ่น แสง คำซ้อน คำที่เป็นภาษาพูด การซ้ำคำ การสร้างคำใช้ในบริบทใหม่ การใช้คำที่มีความหมายตรงกันข้าม การใช้ภาพพจน์ปรากฏหลายประเภท ได้แก่ อุปมา บุคคาธิฐาน การเลียนเสียงและสัญลักษณ์ นอกจากนี้ผู้เขียนสอดแทรกคุณค่าสำคัญไว้อย่างหลากหลาย ได้แก่ สภาพปัญหาและสังคมในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม สะท้อนสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ สะท้อนเกร็ดความรู้ในด้านต่าง ๆ และสะท้อนอุดมการณ์ของผู้เขียน

ผลการวิจัยพบว่ากลวิธีในการสร้างจินตภาพของธีรภาพ โลหิตกุล มีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยของผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ไม่ว่าจะเป็น Manlikamat (1975) ในด้านการใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตภาพแบบกล่าวแบบตรงไปตรงมาและกล่าวแบบภาพพจน์สอดคล้องกับแนวคิดของ Suwanchomphu (2000) ในเรื่องการเรียบเรียงถ้อยคำให้มีพลังที่จะสัมผัสอารมณ์ของผู้อ่านจนเกิดความประทับใจ สะท้อนใจ รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของ Chaisin (1994) เรื่องการเลือกใช้พลังเสียงและคำที่ก่อให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึก ไม่จะเป็นการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ สัมผัสสระ รวมถึงใช้การเล่นคำลักษณะต่างๆ เพื่อสร้างภาพ เน้นอารมณ์ ความรู้สึก รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ThongSian (2008) Niannatsakun (2001) และ Phongpheng (2004) ที่วิเคราะห์การใช้ภาษาในงานลักษณะต่าง ๆ โดยพบว่าแต่ละงานแสดงการใช้ภาษาอย่างมีชั้นเชิง เลือกใช้คำที่หลากหลายในการแสดงและถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก เลือกใช้ภาพพจน์ได้สอดคล้องกับสาระสำคัญของเรื่องและมุ่งสร้างจินตภาพให้ผู้อ่านได้อีกทั้งเนื้อหายังสอดแทรกคุณค่า สาระประโยชน์จากการอ่านไว้ได้อย่างมากมายอีกด้วย

จากการวิเคราะห์งานเขียนสารคดีเรื่อง “สายน้ำและความทรงจำ” พบว่าจุดเด่นของสารคดีเล่มนี้ คือ การที่ผู้เขียนเลือกใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อสร้างจินตภาพได้อย่างหลากหลายและลงตัวทั้งการใช้เสียง คำ ภาพพจน์ มีการใช้ภาษาแบบกล่าวตรงไปตรงมาเพื่อบรรยายให้ผู้อ่านเห็นภาพของบางสิ่งที่ต้องการเอ่ยถึง และการใช้คำที่ก่อให้เกิดความรู้สึกด้านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส การใช้คำเหล่านี้ช่วยกระตุ้นและสร้างจินตนาการให้ผู้อ่านเห็นภาพสิ่งที่บรรยายได้ชัดเจนและในขณะที่เดียวกันก็ก่อให้เกิดความรู้สึกบางอย่างที่ผู้เขียนต้องการได้อีกด้วย สารคดีเล่มนี้มีการใช้ภาษาที่กระตุ้นความสนใจและสร้างภาษาให้มีลักษณะเด่นส่งผลให้ผู้อ่านจดจำได้หลายประการ เช่น การสร้างคำในบริบทใหม่ ได้แก่ เียบงาย สร้างสม เป็นการสร้างคำใหม่ให้มีความหมายโดยเฉพาะในงานเขียนนี้โดยมุ่งเน้นให้งานเขียนมีเอกลักษณ์เด่นเป็นของตัวเอง เป็นการสร้างคำแปลกใหม่ให้ผู้อ่านจดจำและเกิดความสะดุดตา สะดุดใจได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้มีการใช้คำที่มีความหมายตรงกันข้ามเพื่อแสดงความขัดแย้ง ความแตกต่างกันระหว่างสองสิ่งที่มีบางสิ่งบางอย่างเกี่ยวพันกันอยู่ ถือเป็นศิลปะการใช้ภาษาที่แสดงข้อเด่นข้อด้อยของสองสิ่งที่น่าเสนอไว้ได้ในเวลาเดียวกัน รวมทั้งมีการใช้ภาษาพูดจำนวนมากเพื่อลดทอนความเป็นทางการ แสดงความสนิทสนมคุ้นเคยเสมือนผู้เขียนเป็นเพื่อนและมาเล่าเรื่องราวที่พบเจอสู่กันฟัง ทั้งยังปรากฏการใช้คำซ้อน การซ้ำคำ เพื่อช่วยเสริมความหมายของคำให้หนักแน่นและช่วยทำให้ผู้อ่านจินตนาการภาพจำนวนหรือปริมาณของ

บางสิ่งบางอย่างที่ผู้เขียนกล่าวถึงได้อย่างชัดเจน สำหรับคุณค่าที่ผู้เขียนสอดแทรกไว้นั้นส่วนใหญ่เป็นประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมและยังมิได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังซึ่งนับเป็นจุดเด่นของธีรภาพ โลหิตกุล ในการเขียนสารคดีที่นำเสนอปัญหาพร้อมทั้งเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่ที่เกิดปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านทราบภูมิหลัง ประวัติศาสตร์และความสำคัญของสถานที่นั้น ๆ ได้อย่างแยบยล แต่ในทางกลับกันอาจเป็นจุดด้อยสำหรับผู้อ่านที่ชื่นชอบสารคดีท่องเที่ยวที่อ่านง่าย สนุกสนาน เพราะสารคดีของธีรภาพ โลหิตกุล มักมุ่งเน้นการนำเสนอปัญหาหลักและปัญหาหนักที่เกิดขึ้นจริงในสังคมเป็นส่วนใหญ่ สำหรับชื่อเรื่อง “สายน้ำและความทรงจำ” นั้นผู้เขียนสร้างชื่อได้สอดคล้องกับเนื้อหาและเรื่องราวที่นำเสนอไว้ในตัวเล่มทั้งหมด 17 เรื่องเพราะทุกเรื่องล้วนมีภูมิหลังและเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง ณ สายน้ำต่างๆ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศผสมผสานกับความทรงจำทั้งด้านดีและด้านร้ายของผู้เขียนต่อเหตุการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ณ สายน้ำแต่ละแห่ง

อาจกล่าวได้ว่าผู้เขียนสามารถสอดแทรกคุณค่าไว้ได้อย่างครบครัน รอบด้านเพราะปรากฏทั้งความรู้ด้านต่าง ๆ ทั้งของไทยและต่างประเทศ รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความตระหนักในการช่วยกันอนุรักษ์ธรรมชาติและส่งเสริมให้สังคมเห็นคุณค่าของบุคคลที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่แผ่นดินเกิด นับว่างานเขียนสารคดีเล่มนี้มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการใช้ภาษาสร้างจินตภาพและการสอดแทรกคุณค่าด้านต่างๆ ไว้อย่างมากมาย นับเป็นงานเขียนที่คู่ควรกับการได้รับรางวัล 1 ใน 500 เล่มหนังสือดีสำหรับเด็กและเยาวชนจากสมาพันธ์องค์กรเพื่อพัฒนาหนังสือและการอ่านแห่งประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการวิเคราะห์การใช้ภาษาสร้างจินตภาพและคุณค่าในหนังสือสารคดีของนักเขียนท่านอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบว่ามีลักษณะร่วมหรือแตกต่างกันอย่างไร
2. ควรมีการวิเคราะห์การใช้ภาษาสร้างจินตภาพและคุณค่าในหนังสือสารคดีกับสารคดีในสื่ออื่น ๆ เช่น สื่อโทรทัศน์ ยูทูบ ว่าลักษณะการนำเสนองาน การใช้ภาษา การสอดแทรกคุณค่ามีลักษณะอย่างไร

References

- Chaisin, R. (1994). **Isan literature**. Loei: Rungsang Press. (In Thai)
- Federation Organization for Development of Books and Reading. (2011, June 1). Young –adult fiction. <http://www.ryt9.com> (In Thai)
- Lohitkul, T. (1996). **Water currents and Memories**. Bangkok: Phraew Publishing. (In Thai)
- Manlikamat, K. (1975). **Literary Criticism**. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press. (In Thai)
- Niannatsakun, B (2001). **Nature imagery in the poetry of Ujeni, Naowarat Pongpaiboon and Paiwarin Khaongam** (Master’s thesis). Chulalongkorn University. (In Thai)
- Phanthumsut, S (2001). **Thai language 6: Writing for Teacher**. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University Press. (In Thai)
- Phongpheng, W. (2004). **The language of imagery in King Chulalongkorn’s Klai Ban** (Master’s thesis). Chulalongkorn University. (In Thai)
- Suwanchomphu, C. (2000). **Thai Language for Communication**. Silpakorn University. (In Thai)
- ThongSian, T (2008). **An Analysis of Dan Aran Saeng Tong’s Novel Writing Techniques** (Master’s thesis). Naresuan University. (In Thai)